

Juridiska fakultetsstyrelsen
Professor Ulrika Andersson
Universitetslektor Linnea Wegerstad

Justitiedepartementet

Remiss: Straffansvar för psykiskt våld (Ds 2022:18)

Ju2022/02651

Juridiska fakultetsstyrelsen vid Lunds universitet, som har anmodats att yttra sig över rubricerat betänkande, får härmed avge följande yttrande. Yttrandet har utarbetats av professor Ulrika Andersson och universitetslektor Linnea Wegerstad.

Inledning

Fakultetsstyrelsen tillstyrker förslaget att brottet förolämpning ska omfattas av brottskatalogerna som anges i 4 kap. 4 a §, 4 kap. 4 b § och 4 kap. 4 e § brottsbalken.

Fakultetsstyrelsen instämmer i promemorians slutsats att åtalsreglerna för ärekränkingsbrott inte bör ändras.

Fakultetsstyrelsen instämmer i promemorians slutsats att det finns ett behov av att kriminalisera upprepade kränkningar och kontrollerande beteenden som inte omfattas av nuvarande strafflagstiftning. Vidare anses att lagförslaget huvudsakligen är väl avvägt men att det kriminaliserade området bör avgränsas tydligare.

Skäl för att införa brottet psykisk misshandel

I promemorian redogörs utförligt för det problem som upprepade kränkningar och kontrollerande beteenden utgör och att sådana beteenden leder till psykiskt lidande för de som utsätts. Det finns därmed rationella skäl för att frångå det fokus på gärningar som leder till fysiska skador eller fysiska begränsningar av andras frihet och frid, som straffrättslig reglering hittills har haft.

Som anges i promemorian ska vid kriminalisering av nya beteenden frågan ställas om det finns mindre ingripande medel för att komma till rätta med problemet. Andra åtgärder har egentligen inte utretts, vilket kan ses som ett problem. Trots detta håller Fakultetsstyrelsen med om att den föreslagna kriminaliseringen är en relevant åtgärd. I promemorian anges som skäl för kriminalisering främst att synliggöra psykiskt våld och ge ett språk för det lidande som upprepade kränkningar och kontrollerande beteenden innebär. Fakultetsstyrelsen anser att de argument som anförs för ett sådant synliggörande är starka. Fakultetsstyrelsen instämmer också i promemorians bedömning att fler gärningar kommer kunna bedömas som fridskränkingsbrott med förslaget.

Avgränsningsproblematiken

En fråga som behandlas i promemorian är hur straffvärda beteenden ska skiljas från exempelvis ömsesidiga gräl och hård jargong, som inte får anses straffvärda.

Frågan relaterar till vad som är kriminaliseringens skyddsintresse och vad som i linje med detta utgör det klandervärda beteendet. Å ena sidan anför i promemorian att problemet med upprepade kränkningar och kontrollerande beteenden är det psykiska lidande som orsakas den som utsätts, det vill säga den påverkan som beteendet har på individen. Å andra sidan avgränsas det föreslagna straffstadgandet utifrån vad ”som tydligt strider mot allmänna normer för vad som är anständig behandling av andra”, vilket mer tar sikte på att vissa beteenden i sig är problematiska, oavsett vilken påverkan de har i det enskilda fallet (s. 387).

Fakultetsstyrelsen anser att det klandervärda med psykiskt våld inte är att vissa beteenden är oanständiga, utan den skada som upprepat kränkande och kontrollerande beteende orsakar. Mot den bakgrunden anser Fakultetsstyrelsen att det abstrakta farerekviset ”ägnade att allvarligt skada personens självkänsla” inte på ett tillfredsställande sätt avgränsar det kriminaliserade området. Detta rekviset bör därför utgå.

För att ringa in det kriminaliserade området bör det som anges i författningskommentaren, nämligen att det ska vara fråga om ett *maktövergrepp* gentemot brottsoffret, tydligare komma till uttryck i lagtexten. På så sätt utesluts uttalanden och beteenden som endast är oanständiga och därför måste ses som acceptabla i mellanmänskliga relationer från det kriminaliserade området. Ett förslag är att det i lagtexten – i stället för ”om gärningarna varit ägnade att...” – anges ”om gärningarna inneburit ett maktövergrepp gentemot honom eller henne”. Ordet ”inneburit” används i flertalet stadganden i brottsbalken för att kvalificera en gärning som grov. Därtill ligger en sådan formulering mer i linje med skyddsintresset för 3 kap. brottsbalken och dess brottsbeskrivningar, som tar sikte på skador på eller konkret fara för människors liv och hälsa.

I lagförslaget anges i första ledet ”nedvärderande, förödmjukande eller på annat sätt kränkande gärningar”. Det kan ifrågasättas om samtliga rekviset behövs, eftersom de i princip är synonyma. Utifrån de exempel som anges i författningskommentaren bör det klandervärda beteendet täckas in genom att ett av rekvisiten används. Därutöver finns en risk att ”kränkande”, som enligt författningskommentaren utgör ett ”överbegrepp”, gör lagrummet otydligt på ett sätt som inte är motiverat. I lagtexten anges ordet ”gärningar”, men i författningskommentaren anges att härmed inte avses brottsliga gärningar. Det finns dock risk för sammanblandning. Lämpligare termer skulle kunna vara ”beteende” eller ”handling”.

Möjligen kan ledning hämtas från hur brottet förolämpning beskrivs: ”beskyllning, nedsättande uttalande eller förödmjukande beteende”.

En annan fråga som tas upp i promemorian är huruvida kriminaliseringen bör begränsas till vissa relationer. Även om det anför goda skäl för att inte begränsa brottsbeskrivningen till att avse närstående, anser Fakultetsstyrelsen att det kan uppstå tillämpningsproblem i vissa sammanhang. Det kan till exempel vara svårt att identifiera individuellt ansvar i organisationer som är präglade av kontrollerande sociala strukturer och där psykiskt våld uppmuntras, exempelvis inom militär utbildning och religiösa sekter. Vad gäller mobbning på arbetsplatser, vilket framhålls i promemorian, finns det redan arbetsmiljöregler och diskrimineringslagstiftning som hanterar denna typ av problem. Behovet av kriminalisering kan i dessa sammanhang därför ifrågasättas. Därtill framstår det

som att bestämmelsen främst kommer att tillämpas i relationer mellan närstående. Sammanfattningsvis framstår en begränsning till närståenderelationer som rimlig.

Övriga synpunkter

Fakultetsstyrelsen anser att den föreslagna straffskalan om fängelse i högst fyra år skulle innebära en abstrakt straffskala som inte är ekvivalent i relation till brottet misshandel och föreslår i stället en straffskala om fängelse i högst två år, vilket skulle ligga i linje med sistnämnda brott. Därtill bör övervägas att införa en lägre straffskala för ringa fall, i likhet med ringa misshandel.

I och med den kriminalisering som nu föreslås anser Fakultetsstyrelsen att brottet hedersförtryck i 4 kap. 4 e § brottsbalken blir överflödigt. Därför föreslås en avkriminalisering av detta brott. Det bör även övervägas om brottet uppmaning till självmord i 4 kap. 7 a § brottsbalken fyller en självständig funktion i och med den föreslagna kriminaliseringen.

Enligt delegation

Ulrika Andersson

Linnea Wegerstad